

УДК 336.01

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V11\(2018\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V11(2018)-16)

Літвінов О. С., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

ORCID ID: 0000-0002-1424-6904

e-mail: litvinov_a213@ukr.net

Визначення сутності інтелектуального капіталу

Анотація. В статті розглянуто історичний розвиток розуміння нематеріальних складових діяльності підприємства, а також становлення та розвиток поняття «інтелектуальний капітал». Проаналізовано зв'язок поняття інтелектуальний капітал із традиційними категоріями, які використовуються для визначення нематеріальностей: нематеріальні активи, нематеріальні ресурси, інтелектуальна власність та показано їх спільні та відмінні риси. Визначення інтелектуального капіталу повинно надавати можливість його розгляду у динаміці через зміну його форм у процесі відтворення та розкриватись не через сукупність складових, ресурсів і не через порядок його розрахунку, а через сукупність економічних відносин.

Інтелектуальна власність – це юридична категорія, яка характеризує можливість відокремлення результатів інтелектуальної праці, тобто до інтелектуальної власності можуть бути віднесені тільки деякі об'єкти інтелектуального капіталу, які мають юридичний захист відповідно до чинного законодавства. Можливість юридичного захисту є особливістю й нематеріальних активів. При цьому нормативна база визначає активами ті об'єкти, які можуть бути ідентифіковані та юридично захищені. Термін нематеріальні ресурси має більшу тотожність із терміном інтелектуальний капітал, оскільки включає як ідентифіковані, так й не ідентифіковані нематеріальні об'єкти. Розглянуто гносеологію інтелектуального капіталу. В неокласичній економічній теорії капітал є сукупністю відносин, що дає змогу розглядати його крізь призму процесу його відтворення, у динаміці зміни його речових форм. Інтелект являє собою здатність мислити, сукупність розумових функцій, які здатні перетворювати сприйняття у знання. Проведений критичний аналіз наявних визначень, їх групування та морфологічний аналіз дозволив надати авторське визначення інтелектуального капіталу, як сукупності соціально-економічних відносин, які пов'язані із формуванням, використанням та відновленням знань.

Ключові слова: інтелектуальний капітал; нематеріальні активи; інтелектуальна власність; нематеріальні ресурси; знання; відтворення; капітал; інтелект.

Litvinov Oleksandr, PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Enterprises Economic and Organization of Entrepreneurial Activity, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine

The concept of intellectual capital

Abstract. Introduction. In this article author reviewed historical evolution of understanding of intangible components of an enterprise as well as formation and development of intellectual capital concept.

Purpose. There was analyzed the connection between the concept of intellectual capital and traditional categories that are used for definition of intangibles: intangible assets, intangible recourse, intellectual property, and it were shown its common and distinctive features. The definition of intellectual capital should give a possibility for its consideration in dynamics by changing its forms in the process of restoration and should be disclosed not as a combination of components of resources and as the procedure for its calculation but as a totality of economic relations.

Results. Intellectual property - is the legal category that characterizes the possibility of separation of the results of intellectual labor. It means that only some objects of intellectual capital, that have a legal protection in accordance with current legislation can be attributed to intellectual property. At that, normative base defines as assets objects that can be identified and legally protected. The term of intangible recourse has a great identity with the term of intellectual capital, as it includes identified and not identified intangible objects. There was reviewed epistemology of intellectual capital. In the neoclassical economical theory capital is the combination of relationships, that lets author view it through the prism of its restoration process in dynamics of changes in its real forms. Intellect represents the ability to think, a set of mental functions, which are capable of transforming perception into knowledge.

Conclusions. The author decomposed existing definitions, its groupings and the morphological analysis allowed providing the definition to intellectual capital, as a totality of socio-economic relations, which are connected with formation, use and reproduction of knowledge.

Keywords: intellectual capital; intangible assets; intangible recourse; intellectual property; knowledge; reproduction; capital; intellect.

JEL Classification: O34, O15, O31, D24, D83.

Стаття надійшла до редакції: 03.09.2018

Received: 03 September 2018

Постановка проблеми. В умовах постіндустріальних змін у світовій економіці в останні десятиліття науковці приділяють все більше уваги вивченню нематеріальних складових економічної діяльності, які отримали назву інтелектуальний капітал (далі – ІК).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальноприйнятим є твердження про започаткування використання категорії ІК у 1991 р. Т. Стюартом, який запропонував визначати ІК як суму всіх знань, якими володіє кожна людина в організації, яка дає підприємству конкурентну перевагу на ринку [1]. Перша публікація із використанням терміну ІК вийшла

у світ у 1975 р. під назвою «The Intellectual Capital of Michael Kalecki» [2], але сам термін ІК було використано ще раніше. У 1969 році Д. Гелбрайт у листі адресованому польському економісту М. Калецькі написав: “I wonder if you realize how much those of us in the world around have owed to the intellectual capital you have provided over these past decades” [3]. З того часу розуміння сутності ІК було суттєво змінено багатьма авторами, але досі у науковій спільноті не відбулось становлення чіткого визначення ІК, як об’єкту економічних досліджень (табл. 1).

Таблиця 1 Розвиток розуміння сутності інтелектуального капіталу

Автори	Рік	Визначення
1	2	3
Стюарт Т.	1991	ІК – це сума всіх знань, якими володіє кожна людина в організації, яка дає підприємству конкурентну перевагу на ринку [1].
Ітамі Х.	1991	НМА – невидимі активи, що включають широкий спектр активів, таких як технології, довіра споживачів до бренду, корпоративна культура та навички управління [5].
Хол Р.	1992	НМА є драйверами вартості, які трансформують виробничі ресурси в активи, які спроможні створювати додану вартість [6, с. 136].
Хадсон В.	1993	ІК – компетентність людини, яку формують психофізіологічні можливості особистості, здобуті знання і поведінка, сформована в процесі навчання, виховання та практичної діяльності, набуті вміння і здібності, визначні здібності (таланти) [7, с. 16].
Сміт Г.	1994	НМА – це всі складові підприємства, які не включені до оборотного капіталу та матеріалізованих активів. Вони є тими складовими, що разом із оборотним капіталом та матеріальними активами обумовлюють можливість діяльності підприємства і часто є основними джерелами доходу підприємства [8].
Брукінг Е.	1997	ІК – ринкові, людиноцентризовані активи, інтелектуальна власність та інфраструктурні активи [9, с. 13].
Едвінссон Л., Мелоун М.	1997	НМА – це ті активи, які не мають фізичної оболонки, але є цінними для підприємства [10, с. 22].
Свейбі К.	1997	ІК має три виміри: компетентність працівника, внутрішня структура та зовнішня структура [11, с. 10].
Нахапет Я., Джошел С.	1998	НМА – це знання та розуміння соціальної організованості, такі як організація, інтелектуальне співтовариство чи професійні навички [12, с. 245].
Бреннан Н., Коннел Б.	2000	ІК – це базований на знаннях власний капітал підприємства [13, с. 1].
Гаррісон С., Салліван П.	2000	ІК – це знання, які можна перетворити на прибуток [14, с. 34].
Петті Р., Гутрі Д.	2000	ІК є індикатором економічної цінності двох категорій (організації та людського капіталу) НМА підприємства [15, с. 158].
Гайзінг П.	2001	ІК є цінним але невидимим [16, с. 60].
Лев Б.	2001	НМА є претензією на майбутню вигоду, яка не має фізичного або фінансового (акція чи облигація) втілення. НМА не можуть діяти самостійно [17, с. 5].
Гу Ф., Лев Б.	2001	Нематеріальності визначаються їх вартісними драйверами (R&D, реклама, ІТ, капітальними витратами та можливостями трудових ресурсів) [18, с. 14].
Бонти Н.	2001	ІК – це знання окремих працівників та підприємства загалом, які сприяють його стійким конкурентним перевагам [19].
Леонтьев Б.	2002	ІК – це сукупності наявних у нього законних прав на результати творчої діяльності, природних і набутих інтелектуальних здібностей, навичок, а також нагромаджені ним бази знань і корисні взаємовідносини з іншими суб’єктами [20].
Бутнік-Сіверський О.	2002	ІК – це створений або придбаний інтелектуальний продукт, який має вартісну оцінку, об’єктивований та ідентифікований, утримується підприємством для ймовірності одержання прибутку [21].
Чухно А.	2002	ІК – капітал, що акумулює наукові та професійно-технічні знання працівників, поєднує інтелектуальну працю та інтелектуальну власність, нагромаджений досвід, спілкування, організаційну структуру, інформаційні мережі [22].
Паблос П.	2003	ІК позначається в різниці між ринковою вартістю компанії та його балансовою вартістю. Ресурси засновані на знаннях, що сприяють постійній конкурентній перевазі підприємства представляють собою ІК підприємства [23, с. 63].

Продовження табл. 1

1	2	3
П. Растогі	2003	ІК може розглядатися як цілісна або мета-спроможність підприємства координувати, організувати та використовувати свої ресурси знань з метою створення цінності та досягнення поставлених завдань [24, с. 230].
Мурітцен Д., Бух П., Марр Б.	2004	ІК не може діяти самостійно, оскільки лише забезпечує механізм, який об'єднує різні активи в продуктивну діяльність підприємства [25, с. 48].
Геєць В.	2006	ІК – це, насамперед, люди та знання, якими вони володіють, а також їх навички і все те, що допомагає ефективно їх використовувати; збірне поняття для визначення нематеріальних цінностей, що об'єктивно підвищують ринкову вартість компанії [26, с. 192].
Мельник Л.	2006	ІК – це розумові здібності людей у сукупності зі створеними ними матеріальними та нематеріальними засобами, які використовуються в процесі інтелектуальної праці [27].
Мойсеєнко І.	2007	ІК – це знання, які можуть приносити додатковий прибуток і які можна оцінити [28].
Швиданенко Г., Шевчук Н.	2007	ІК – це економічні відносини з приводу відтворення і відчуження результатів інтелектуальної (креативної) діяльності між носіями інтелектуальних здібностей, які набувають форми інтелектуальної власності, та її потенційними споживачами [29, с.375].
Кендюхов О.	2008	ІК – здатні створювати нову вартість інтелектуальні ресурси підприємства, представлені людським і машинним інтелектом, а також інтелектуальними продуктами, виробленими самостійно чи залученими з інших джерел (куплені, орендовані) як засоби створення нової вартості [30, с. 37].
Чан К.	2009	ІК – об'єднання всіх активів підприємства, які створені або розвинуті людиною: персоналом, менеджментом та всіма стейкхолдерами підприємства, з метою створення додаткової цінності [31].
Мартін-де-Кастро Г.	2011	ІК – це нематеріальності, які здатні створювати цінність та збільшувати ефект від колективної практичної діяльності та синергії [32].
Рязанова О.	2011	ІК – система відносин між різними економічними суб'єктами, яка пов'язана з його формуванням, розвитком та стійким відтворенням на основі знань, інформації й творчих здібностей індивідів [33, с. 36].
Пархоменко В., Пархоменко А.	2012	ІК створюється людським персоналом, людиною, яка інформацію перетворює в знання [34, с. 19].
Хілуха О., Кузьмін О., Ліпич Л.	2014	ІК – це вартість нагромадженого запасу інтелекту та його продуктів, які можуть бути використані та / або використовуються в процесі виробництва з метою отримання додаткових економічних вигод та / або задоволення потреб організації [35, с. 15].
Грیشнова О.	2014	ІК – інтелектуальні здібності людей у сукупності зі створеними ними матеріальними й нематеріальними засобами, які використовуються в процесі інтелектуальної діяльності людиною індивідуально або в рамках певного колективу і підвищують ефективність праці й доходи [36, с. 35].
Матющенко С.	2014	ІК – сукупність компетентностей працівників, організаційних і соціально-економічних взаємовідносин між ними, структурними підрозділами і зовнішнім середовищем підприємства, а також його НМР, які можуть бути правомірно використані підприємством з метою підвищення ефективності [37].
Собко О.	2014	ІКП – це сукупність економічних відносин, які виникають між підприємцями та найманими працівниками власниками індивідуального ІК щодо пошуку, перетворення, збагачення, дифузії і використання знань, генерованих інтелектом, а також розподілу та перерозподілу створеної доданої вартості, що позитивно динамізує процес капіталізації підприємства [38, с. 83-84].
Думей Д.	2016	ІК – інтелектуальна матерія, знання, досвід, інтелектуальна власність, інформація, яка може бути використана для створення вартості [39, с. 16].
Літвінов О.	2018	ІК – це сукупність соціально-економічних відносин, які пов'язані із створенням, використанням та відтворенням знань

Джерело: узагальнено автором

Як видно з табл. 1, у 90-х роках визначення ІК базувались на його порівнянні із НМА, а точніше на спробах розширити межі сутності НМА до всіх нематеріальних складових. Оскільки ототожнення НМА й ІК не відбулось у 2000-х роках почалось окреме використання цих термінів. В Україні перші спроби надання визначення ІК відбулись лише у новому тисячолітті, одним з перших, хто це зробив, був О. Бутнік-Сіверський. Однак, не зважаючи на широке обговорення, досі не сформовано чіткого бачення

сутності ІК, на основі якого можливо надати його загальноприйняте визначення.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є аналіз підходів сучасних авторів до визначення ІК, класифікація їх та висвітлення авторського бачення щодо розв'язання цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значна кількість визначень ІК базується на його ототожненні з інтелектуальною власністю (далі – ІВ), нематеріальними активами (далі – НМА) та нематеріальними

ресурсами (далі – НМР). ІВ – це юридична категорія, введена у широкий науковий обіг у 1967 році після заснування у Стокгольмі Всесвітньої організації інтелектуальної власності, яка характеризує можливість відокремлення результатів інтелектуальної праці. Тобто до інтелектуальної власності можуть бути віднесені тільки деякі об'єкти ІК, які мають юридичний захист відповідно до чинного законодавства. Можливість юридичного захисту є особливістю й НМА. З облікової точки зору, капітал підприємства повинен бути відображений в пасивах і відповідати обсягу активів підприємства, тобто нематеріальні активи підприємства повинні дорівнювати нематеріальному капіталу. При цьому нормативна база визначає активами ті об'єкти, які можуть бути ідентифіковані та юридично захищені. Термін НМР має більшу тотожність із терміном ІК, ніж поняття НМА та ІВ, оскільки також включає як ідентифіковані, так й не ідентифіковані об'єкти, що обумовило значну увагу автора до вивчення сутності, значення та складових НМР підприємства [40-42]. НМР традиційно використовуються фахівцями за спеціальністю «Економіка підприємства» з метою характеристики складової частини потенціалу підприємства, сукупності нематеріальних об'єктів, які не мають матеріально-речової форми та здатні забезпечувати підприємству економічну вигоду [4, с.115]. Але тільки ті НМР, які відтворюються в процесі діяльності підприємства, можуть бути віднесені до ІК.

О. Хілуха, О. Кузьмін та Л. Ліпич розділяють всі визначення ІК на дві групи: вартісні – базуються на приналежності ІК до капіталу, що обумовлює необхідність створення нової вартості, та ціннісні – на вимозі до ІК задовольняти потреби підприємства [35, с. 14-15]. Більш логічним, на наш погляд, було б розділити визначення ІК з точки зору розкриття сутності кожного з його термінів, а не фокусування уваги на одному з них.

О. Кендюхов запропонував виділити три групи визначень ІК, а саме структурну, функціонально-структурну та термінологічну [30, с. 31-32]. «Структурні» визначення ІК будуються на перерахуванні його складових частин, «функціональні» – на основі визначення ІК, як економічної категорії, тоді як «термінологічні» – на основі об'єднання двох термінів (капітал та інтелект). В результаті критичного аналізу необхідно відкинути ті визначення ІК, які ототожнюють його з окремими складовими, а саме дефініції в яких ІК визначається, як людський капітал, НМА, ІВ, гудвіл і т.д. Як було показано, ІК включає всі вищезначені складові і є більш широким за змістом поняттям ніж кожне з них розглянуте окремо.

Таким чином, визначення ІК повинно надавати можливість його розгляду у динаміці через зміну його форм у процесі відтворення та розкриватись не через сукупність складових, ресурсів, а через сукупність економічних відносин. Глибинним наповненням ІК, на думку багатьох науковців є знання, які уособлені в людському капіталі, технологічному капіталі, капіталі відносин із оточенням та організаційному капіталі підприємства. Зазначення ознаки нематеріальності у визначенні ІК дещо розмиває його межі, оскільки дає можливість включати до його складу елементи, які не мають відношення до інтелекту, знань. До того ж, заміна знань у визначенні ІК на нематеріальні складові практично ототожнює ІК з НМА та НМР. Не виправданим є базування визначення ІК на нормах чинних стандартів бухгалтерського обліку, чинному законодавстві по захисту ІВ або на можливих методах кількісної оцінки ІК, оскільки ці підходи не визначають його сутність, а базуються на превалюючому у даний час в суспільстві його розумінні й надають можливість усупільнити деякі елементи ІК.

З метою встановлення сутності ІК, на нашу думку слід розглянути його гносеологію, а саме сутність понять «інтелект» та «капітал» з основною увагою на другий термін, оскільки концепція капіталу є ключовою в економічній науці. В неокласичній економічній теорії визначення капіталу як сукупності відносин не фіксує його на певному моменті часу, а дає змогу розглядати його крізь призму процесу його відтворення, у динаміці зміни його речових форм. Використання такого розуміння капіталу для визначення сутності ІК, на наш погляд, дозволяє відійти від необхідності фокусуватись на певних видах ІК та врахувати його динамічну відтворювальну сутність. Іншу частину терміну ІК складає інтелект (від лат. intellectus – розум) – розум, здатність мислити, сукупність розумових функцій, які здатні перетворювати сприйняття у знання та дають змогу їх використовувати та обробляти.

Висновки. Проведений критичний аналіз наявних визначень, їх групування та морфологічний аналіз термінів капітал та інтелект дозволяє надати авторське визначення ІК, яке базується на змістовному об'єднанні кожного з вихідних термінів у поняття ІК. ІК – це сукупність соціально-економічних відносин, які пов'язані із формуванням, використанням та відновленням знань. Запропоноване авторське визначення ІК базується на сутнісному, динамічному його розгляді та передбачає виконання обов'язкової вимоги здійснення відтворення знань.

Література:

1. Stewart T.A. Brain Power: How Intellectual Capital Is Becoming America's Most Valuable Asset / T. A. Stewart // Fortune. – 1991. – June 3. – pp. 44-60.

2. Feiwal G. The Intellectual Capital of Michal Kalecki: A Study in Economic Theory and Policy / G. Feiwal. – Knoxville: The University of Tennessee, 1975.
3. Serenko A. Global ranking of knowledge management and intellectual capital academic journals / A. Serenko, N. Bontis // *Journal of Knowledge Management*. – 2009. – Vol. 13, Issue 1. – pp. 4-15. <https://doi.org/10.1108/13673270910931125>.
4. Петрович Й.М. Економіка підприємства / Й. М. Петрович, А. Ф. Кім, О. М. Семенів та ін.; [за заг. ред. Й. М. Петровича]. – Львів: «Новий світ», 2000. – 680 с.
5. Itami H. Mobilizing Invisible Assets. – Cambridge: Harvard University Press, 1991.
6. Hall R. A. Framework Linking Intangible Resources and Capabilities to Sustainable Competitive Advantage / Richard Hall // *Strategic Management Journal*. – 1993. – Vol. 14. – pp. 608–618.
7. Hudson W. J. Intellectual Capital: how to build it, enhance it, use it / William J. Hudson. – Toronto: John Wiley&Sons Ins., 1993. – P. 16.
8. Smith G. V. The New Role of Intellectual Property in Commercial Transactions / G. V. Smith. – New York : Wiley, 1994.
9. Brooking A. Intellectual Capital: Core Asset for the Third Millennium Enterprise / A. Brooking. – London : Thomson Business Press, 1997.
10. Edvinsson L. Intellectual Capital: Realizing your Company's True Value by Finding its Hidden Brainpower / L. Edvinsson, M. S. Malone. – New York: Harper Business, 1997.
11. Stewart T. A. Brain Power: How Intellectual Capital Is Becoming America's Most Valuable Asset / T. A. Stewart // *Fortune*. – 1991. – June 3. – pp. 44-60.
12. Nahapiet J. Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage / J. Nahapiet, S. Ghoshal // *Academy of Management Review*. – 1998. – Vol. 23, No. 2. – pp. 242-266.
13. Brennan N. Intellectual capital: current issues and policy implications / N. Brennan, B. Connell // *Journal of Intellectual Capital*. – 2000. – Vol. 1, No. 3. – pp. 206-240.
14. Harrison S. Profiting from intellectual capital – learning from leading companies / S. Harrison, P.H. Sullivan // *Journal of Intellectual Capital*. – 2000. – vol. 1, No. 1. – pp. 33-46.
15. Petty R. Intellectual capital literature review – measurement, reporting and management / R. Petty, J. Guthrie // *Journal of Intellectual Capital*. – 2000. – vol. 1, No. 2. – pp. 155-176.
16. Heisig P. Intellectual capital / P. Heisig, J. Vorbeck, J. Niebuhr. – Berlin : Knowledge Management – Best Practices in Europe, Springer, 2001. – pp. 57-73.
17. Lev B. Intangibles: Management, Measurement, and Reporting / B. Lev. – Washington : The Brookings Institution, 2001.
18. Gu F. Intangible assets – measurement, drivers, usefulness / F. Gu, B. Lev. – New York : Boston University and New York University, 2001.
19. Bontis N. Assessing knowledge assets: a review of the models used to measure intellectual capital / N. Bontis // *International Journal of Management Review*. – 2000. – vol. 13(1). – pp. 41-60. <http://dx.doi.org/10.1111/1468-2370.00053>.
20. Леонтьев Б. Б. Цена интеллекта. Интеллектуальный капитал в российском бизнесе: оценка, ориентиры, моделирование, защита прав / Б. Б. Леонтьев. – М. : Издательский центр «Акционер», 2002. – 196 с.
21. Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект // *Інтелектуальний капітал*. – 2002. – № 1. – с. 16-26.
22. Чухно А. А. Інтелектуальний капітал: сутність, форми і закономірності розвитку / А. А. Чухно // *Економіка України*. – 2002. – № 11. – с. 48–55.
23. Pablos P. O. D. Knowledge management projects: state of the art in the Spanish manufacturing industry *International / P. O. D. Pablos // Journal of Manufacturing Technology and Management*. – 2003. – Vol. 14, No. 4. – pp. 297-310.
24. Rastogi P. N. The nature and role of IC – rethinking the process of value creation and sustained enterprise growth / P. N. Rastogi // *Journal of Intellectual Capital*. – 2003. – vol. 4, no. 2. – pp. 227-248.
25. Mouritsen J. Reporting on intellectual capital: why, what and how? / J. Mouritsen, P.N. Bukh, B. Marr // *Measuring Business Excellence*. – 2004. – vol. 8, no. 1. – pp. 46-54.
26. Геєць В. М. Україна у вимірі економіки знань / [за ред. акад. НАН України В. М. Геєць; Інститут економіки та прогнозування НАН України]. – К.: «Основа», 2006. – 458 с.
27. Мельник Л. Г. Информационная экономика / Л. Г. Мельник. – Сумы : Университетская книга, 2006. – 288 с.
28. Мойсеєнко І. П. Управління інтелектуальним потенціалом : монографія / І. П. Мойсеєнко. – Львів : Аверс, 2007. – 304 с.
29. Швиданенко Г. О. Управління капіталом підприємства : навч. посіб. / Г. О. Швиданенко, Н. В. Шевчук. – К. : КНЕУ, 2007. – 440 с.
30. Кендюхов О. В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом : монографія / О. В. Кендюхов. – Донецьк : ДОНУЕП, 2008. – 363 с.
31. Chan K. H. Impact of intellectual capital on organisational performance: an empirical study of companies in the Hang Seng Index (Part 1) / K. H. Chan // *The Learning Organization*. – 2009. – Vol. 16(1). – pp. 4-21. <http://dx.doi.org/10.1108/09696470910927641>
32. Martin-de-Castro G. Towards an intellectual capital-based view of the firm: origins and nature / G. Martin-de-Castro, M. Delgado-Verde, P. Lopez-Saez, J. Navas-Lopez // *Journal of Business and Ethics*. – 2011. – vol. 98(4). pp. 649-662. <http://dx.doi.org/10.1007/s10551-010-0644-5>.
33. Рязанова О. Е. Интеллектуальный капитал в системе экономических категорий / О. Е. Рязанова // *Экономические науки*. – №6. – 2011. – С. 36-40.
34. Пархоменко В. Інтелектуальний капітал – основа розвитку підприємства / В. Пархоменко, А. Пархоменко // *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. – 2012. – Вип. 1. – Т. 3. – С. 18 – 23.
35. Хілуха О. Управління інтелектуальним капіталом машинобудівних підприємств: теоретичні та прикладні положення : монографія / О. А. Хілуха, О. Є. Кузьмін, Л. Г. Ліпич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 200 с.

36. Грішнова О. А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку / О. А. Грішнова // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2014. – № 1(7). – С. 34-42.
37. Матющенко С. С. Интеллектуальный капитал в современных экономических условиях: значение, структура, учет и оценка / С. С. Матющенко // Бізнес Інформ. – 2014. – № 11. – С. 318–322.
38. Собко О. М. Інтелектуальний капітал підприємства : концептуалізація–функціонування–розвиток [текст] : монографія / О. М. Собко. – Тернопіль : Крок, 2014. – 360 с.
39. Dumay J. A critical reflection on the future of intellectual capital: from reporting to disclosure / J. Dumay // Journal of Intellectual Capital. – 2016. – Vol. 17, No. 1. – pp. 168-184.
40. Літвінов О. С. Відтворення інтелектуального капіталу підприємства / О.С. Літвінов // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва. – 2016. – №3 (14), Том 1. – С. 45-49.
41. Літвінов О. С. Ефективність відтворення нематеріальних ресурсів підприємства / О. С. Літвінов // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 6 (168). – С. 39-47.
42. Літвінов О. С. Знос та відтворення нематеріальних ресурсів підприємства / О. С. Літвінов // Економіст. – 2015. – №2. – С. 51-55.

References:

1. Stewart, T. A. (1991), "Brain Power: How Intellectual Capital Is Becoming America's Most Valuable Asset", *Fortune*, 3, pp. 44-60.
2. Feiwel, G. (1975), *The Intellectual Capital of Michal Kalecki: A Study in Economic Theory and Policy*, The University of Tennessee, Knoxville, TN.
3. Serenko, A. and Bontis, N. (2009). "Global ranking of knowledge management and intellectual capital academic journals", *Journal of Knowledge Management*, vol. 13, 1, pp. 4-15. <https://doi.org/10.1108/13673270910931125> (Accessed 01 September 2018).
4. Petrovych, J. M. (2000), *Ekonomika pidpriemstva* [Business Economics], Novyj svit, L'viv, Ukraine.
5. Itami, H. (1991). *Mobilizing Invisible Assets*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
6. Hall, R. A. (1993). "Framework Linking Intangible Resources and Capabilities to Sustainable Competitive Advantage", *Strategic Management Journal*, vol. 14, pp. 608–618.
7. Hudson, W. J. (1993). *Intellectual Capital: how to build it, enhance it, use it*, John Wiley&Sons Ins., Toronto.
8. Smith, G. V. (1994). *The New Role of Intellectual Property in Commercial Transactions*, Wiley, New York, NY.
9. Brooking, A. (1997). *Intellectual Capital: Core Asset for the Third Millennium Enterprise*, Thomson Business Press, London.
10. Edvinsson, L. and Malone, M. S. (1997). *Intellectual Capital: Realizing your Company's True Value by Finding its Hidden Brainpower*, Harper Business, New York.
11. Stewart, T.A. (1998). *Intellectual Capital – The New Wealth of Organizations*, Nicolas Brealey Publishing, London.
12. Nahapiet, J. and Ghoshal, S. (1998). "Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage", *Academy of Management Review*, vol. 23, no. 2, pp. 242-66.
13. Brennan, N. and Connell, B. (2000). "Intellectual capital: current issues and policy implications", *Journal of Intellectual Capital*, vol. 1, no. 3, pp. 206-40.
14. Harrison, S. and Sullivan, P. H. (2000). "Profiting from intellectual capital – learning from leading companies", *Journal of Intellectual Capital*, vol. 1, no. 1, pp. 33-46.
15. Petty, R. and Guthrie, J. (2000). "Intellectual capital literature review – measurement, reporting and management", *Journal of Intellectual Capital*, vol. 1, no. 2, pp. 155-76.
16. Heisig, P., Vorbeck, J. and Niebubr, J. (2001). "Intellectual capital", in Mertins, K., Heisig, P. and Vorbeck, J. (Eds), *Knowledge Management – Best Practices in Europe*, Springer, Berlin, pp. 57-73.
17. Lev, B. (2001). *Intangibles: Management, Measurement, and Reporting*, The Brookings Institution, Washington, DC.
18. Gu, F. and Lev, B. (2001). *Intangible assets – measurement, drivers, usefulness, working paper*, Boston University and New York University, New York, NY.
19. Bontis, N. (2001). "Assessing knowledge assets: a review of the models used to measure intellectual capital", *International Journal of Management Review*, 3(1), pp. 41-60. <http://dx.doi.org/10.1111/1468-2370.00053> (Accessed 01 September 2018).
20. Leont'ev, B. B. (2002). *Cena intellekta. Intellektual'nyj kapital v rossijskom biznese: ocenka, orientiry, modelirovanie, zashhita prav* [The price of intelligence. Intellectual capital in Russian business: assessment, benchmarks, modeling, protection of rights], Izdatel'skij centr «Akcioner», Moscow, Russia.
21. Butnik-Sivers'kyj, O. B. (2002). "Intellektual'nyj kapital: teoretychnyj aspekt" [Intellectual Capital: The Theoretical Aspect], *Intellektual'nyj kapital* [Intellectual capital], vol. 1, pp. 16-26.
22. Chukhno, A. A. (2002), "Intellectual capital: essence, forms and patterns of development", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 11, pp. 48–55.
23. Pablos, P.O.D. (2003). "Knowledge management projects: state of the art in the Spanish manufacturing industry International", *Journal of Manufacturing Technology and Management*, vol. 14, no. 4, pp. 297-310.
24. Rastogi, P. N. (2003). "The nature and role of IC – rethinking the process of value creation and sustained enterprise growth", *Journal of Intellectual Capital*, vol. 4, no. 2, pp. 227-48.
25. Mouritsen, J., Bukh, P. N. and Marr, B. (2004), "Reporting on intellectual capital: why, what and how?", *Measuring Business Excellence*, vol. 8, no. 1, pp. 46-54.
26. Heiets', V. M. (2006). *Ukraina u vymiri ekonomiky znan'* [Ukraine in the Measure of Knowledge Economy], Osnova, Kyiv, Ukraine.
27. Mel'nyk, L. H. (2006). *Ynformatsyonnaia ekonomyka* [Information Economy], Unyversytetskaia knyha, Sumy, Ukraine.
28. Mojsienko, I. P. (2007). *Upravlinnia intelektual'nym potentsialom* [Management of intellectual potential], Avers, L'viv, Ukraine.

-
29. Shvydanenko, H. O. and Shevchuk, N. V. (2007). *Upravlinnia kapitalom pidpriemstva* [Capital management of the enterprise], KNEU, Kyiv, Ukraine.
30. Kendiukhov, O. V. (2008). *Efektivne upravlinnia intelektual'nym kapitalom* [Effective intellectual capital management], DonUEP, Donets'k, Ukraine.
31. Chan, K. H. (2009). "Impact of intellectual capital on organisational performance: an empirical study of companies in the Hang Seng Index (Part 1)", *The Learning Organization*, 16(1), 4-21.
32. Martin-de-Castro, G., Delgado-Verde, M., Lopez-Saez, P. and Navas-Lopez, J. (2011). "Towards an intellectual capital-based view of the firm: origins and nature", *Journal of Business and Ethics*, 98(4), pp. 649-662. <http://dx.doi.org/10.1007/s10551-010-0644-5> (Accessed 01 September 2018).
33. Rjzanova, O. E. (2011). *Intelektual'nyj kapital v sisteme jekonomicheskikh kategorij* [Intellectual capital in the system of economic categories], *Jekonomicheskie nauki*, vol. 6, pp. 36-40.
34. Parkhomenko, V. (2012). *Intelektual'nyj kapital – osnova rozvytku pidpriemstva* [Intellectual capital - the basis of enterprise development], *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noi vlasnosti*, vol. 1, 3, pp. 18 – 23.
35. Khilukha, O. (2014). *Upravlinnia intelektual'nym kapitalom mashynobudivnykh pidpriemstv: teoretychni ta prykladni polozhennia* [Intellectual capital management of machine-building enterprises: theoretical and applied provisions], Vezha-Druk, Luts'k, Ukraine.
36. Hrishnova, O. A. (2014). "Human, intellectual and social capital of Ukraine: essence, interconnection, assessment, directions of development", *Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, vol. 1(7), pp. 34-42.
37. Matuschenko, S. S. (2014). "Intellectual capital in the current economic conditions: value, structure, accounting and evaluation", *Biznes Inform*, vol. 11, pp. 318–322.
38. Sobko, O. M. (2014), *Intelektual'nyj kapital pidpriemstva: kontseptualizatsiia–funktsionuvannia–rozvytok* [Intellectual capital of the enterprise: conceptualization-functioning-development], Krok, Ternopil', Ukraine.
39. Dumay, J. (2016), "A critical reflection on the future of intellectual capital: from reporting to disclosure", *Journal of Intellectual Capital*, vol. 17, no. 1, pp. 168-184.
40. Litvinov, O. S. (2016), "Reproduction of intellectual capital of the enterprise", *Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva*, vol. 3 (14), 1, pp.45-49.
41. Litvinov, O. S. (2015), "Efficiency of reproduction of intangible resources of the enterprise", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 6 (168), pp. 39-47.
42. Litvinov, O. S. (2015), "Demolition and reproduction of intangible resources of the enterprise", *Ekonomist*, vol. 2, pp.51-55.

